

НОТАТКИ ІЗ МАНДРІВ У КОНТЕКСТІ ТРЕВЕЛ-ЖУРНАЛІСТИКИ

І. І. ВАКУЛИК, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та класичних мов
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vakulyk@ukr.net

Анотація. Використовуючи «мандрівні нотатки» як особливий жанр масмедіа доведено, що вони є проєкцію на реалії життя. І тревел-журналістика має право на існування. Аналізуючи дані з етимологічних та енциклопедичних словників, писемні пам'ятки історичних джерел, досліджено самотутню історію стародавньої України, презентовану у топонімічних назвах Поділля: Вінничка, Південний Буг, Бог, Гіпаніс, Браїлів, Вишня. Описано історичні святині для людей різного віросповідання, проведено цікаві паралелі життя видатних особистостей, чії імена пов'язані із Вінниччиною.

Ключові слова: концепт, тревел-журналістика, нотатки подорожнього, соціальна комунікація, жанри журналістики

Актуальність. Динамізм інформаційно насиченого життя – це нинішні реалії умов існування соціуму, який весь час прагне вийти за окреслені межі [17]. Руйнуючи стереотипи мислення, послугуючись параметрами емоцій та інтелекту, ми формуємо власне світосприйняття [2], інколи забуваючи про необхідність діалогічної канви. В універсумі культур інформаційний обмін і комунікативний вплив вкрай необхідні речі – формуються потоки комунікації, які згодом перетворюються на антропологічно-етнічні, географічні, культурні, історичні, морально-психологічні маркери поведінки, тобто стануть соціально маркованими [3].

Тревел-журналістика як жанр – і молодий, і водночас із «власною історією». «Як жанр, подорож не має чітко визначених рамок чи обмежень – це жанр пограниччя, що міститься в координатах літератури факту. ... Проблеми із його визначенням з'явилися ще й тому, що у своїй еволюції він не застиг у певній формі, не створив сталих критеріїв, які б давали змогу чітко відрізнити його від суміжних жанрів» [20]. «Причина цьому та, що концепт дороги змушує до роздуму, провокує мислення, а – отже –

розвиває думку, формує нові моделі психіки. Хто подорожує, не може не рефлексувати, адже на тому й життя полягає – у змінності, у діяльності, навіть, із самим собою. Тому цей жанр характеризується активним авторським началом» [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Згадаємо «Одіссею» Гомера, «Улісс» Дж. Джойса, «У пошуках втраченого часу» М. Пруста, «Pare Satan Alerre: хроніки плинного суспільства» У. Еко, «Подорожні картини» Г. Гайне, «Нотатки божевільного» М. Гоголя, «Враження і картини» Ф. Лорки «Одноповерхова Америка» І. Ільфа та Є. Петрова та ін. У китайській літературі ще у XII ст. існував навіть окремий жанр – йоу-цзі (або мандрівні нотатки). «Цей жанр характеризує насамперед можливість ретроспективного погляду на минуле. Нотатки сприймаються як літературно опрацьований матеріал, де чітко заявляє про себе авторська позиція. Сам автор то перебуває ніби на периферії сюжету, то наближається до його попереднього рубежу, то віддаляється в глибину, але не часто є головним героєм» [12]. Тертичний О., аналізуючи сучасну концепцію жанрів періодики, дає таку характеристику: «Человеку для ориентации в мире, осуществления деятельности по удовлетворению своих разнообразных потребностей нужна всесторонняя информация, которая бы помогала ему устанавливать факт существования каких-то явлений, их значимость, ценность и направления их развития, будущее их состояние, определять соответствующие нормы (рамки) их «использования» и возможные варианты собственных действий (в том числе, возможно, и со стороны других членов аудитории), связанных с такими явлениями. Всесторонность информации возникает в результате комбинирования (то ли целенаправленного, то ли спонтанного) неких исходных типов этой информации. А именно: фактов (фактологической, дескриптивной информации), оценок (оценочной, валюативной информации), норм (нормативной предписательной информации), программ (программной, рекомендательной информации), предположений (прогностической, вероятностной, превентивной информации). В конкретной заметке может превалировать тот или иной из перечисленных типов информации, в ней может вообще содержаться только один тип информации» [18]. Тобто, продовжуючи думку дослідника, нотатки слід розглядати як результат взаємодії жанроутворюючих факторів, як проєкцію на реалії життя, як реалізацію цілей автора – послуговуватися власним інформаційним змістом.

У роботі використано як загальнонаукові методи дослідження (гіпотеза, аналіз, порівняння), так і методи лінгвістичної компаративістики (порівняльно-історичний, зіставно-структурний, описовий).

Метою дослідження є мотиваційна спрямованість у вивченні аспектів тревел-комунікації, презентованих надбанням духовної культури.

Результати дослідження та їх обговорення. Давньогрецька назва річки, що протікає Вінниччиною – Південний Буг, дослівно означає «наречений Богом» – Гіпаніс. На його узбережжі проживали хлібороби, скотарі, мисливці, рибалки. А м'який клімат, здебільшого рівнини, лісостеповий рельєф ставали привабливими для багатьох завойовників Сходу й Заходу. Турки називали її Ак-су, що означає «біла вода», греки – Гіпанісом або Іпанісом. Слов'яни нарекли річку Богом (в розумінні «багата» або «та, що тече по багатій, родючій землі») [23, с. 274]. У «найдавнішому описі України з V ст. перед Христом» Геродота, «батька історії», читаємо: «Третя ріка, Гіпаніс, випливає (також) зі Скіфії і пливе з великого озера. Довкруги того озера пасуться дикі коні білої масті. Це озеро цілком правильно називається «матір'ю Гіпаніса» (коментар Каленберга: мова про болота коло джерел Бога), (бо) він із нього випливає. Звідти плавно річка Гіпаніс протягом п'яти днів шляху ще мілка і солодка, а наступні чотири дні шляху аж до моря дуже гірка, бо до нього впадає гірка річка. Вона настільки гірка, що хоч і мала собою, але її домішок дуже значний в Гіпанісі – великій річці. Ця річка пливе на межі скіфів-орачів і алазонів. Річка і та околиця, що з неї вона витікає, називається по-скіфськи Еksamпей, а грецькою – Святі Дороги. Під кінець свого бігу, біля країни алазонів, сходяться Тірас і Гіпаріс, а звідти розходяться й течуть нарізно, лишаячи по середині широкий простір» [5, с.46].

Г. Л. де Боплан у знаменитій книзі «Description d'Ukraine» (1650) з повним заголовком «Опис України, або областей королівства польського, що лежать поміж кордонів Московії і Трансильванії з додатком відомостей про вдачу, звичаї і військову вмілість українців» зазначає: «Бог – старовинна народна назва Південного Бугу» [1].

Під такою назвою річку згадують у давньоруських літописах. «Михалко же... иде борзо по них и сгони ихъ за рѣкою Боѣмь. с Берендѣи. и с Торкы (1377 р., ПСРЛ, I, 1962. Лавр. лет., 362-363)» або «И бѣша сѣдяще Улицѣ по Днѣпру вѣнизъ, и посемъ приидоша межи Богъ и Днѣстръ (XIII ст. НЛСХС, 7-8)» [6, с. 20].

Корінь «буга» в російській географічній термінології означає: «низовинні річкові береги, що поросли верболозом, осокорняком; на всій цій смузї вода утворює яри і хилить всю рослинність за течією». У Латвії «бугою» називають багнисте місце біля річки; в Болгарії – сиру, грузьку низовину. Саме таке пояснення назви найбільш відповідає природі та «образу» річки Західний Буг. Від витоків і до

гірла вона тихоплинна, має широку долину, низькі береги, сильно заболочену, зарослу верболозом заплаву. Назва річки не Буг і не Південний Буг, а – Бог, Біг [9].

Вінниця – «повітове місто Подільської губернії розташоване по обидва береги р. Бугу, при впаданні Віннички» [22]. Уперше це місто згадується з XIV ст., засноване литовськими князями Коріятовичами для оборони від татар, відоме з 1363 р. як фортеця. Ойконім виник семантичним способом від апелятива *vínниця* «винокурня», «виноградник», «підприємство, де виготовляли горілку і спирт; гуральня». Збереження етимологічного *-i-* й пом'якшеного *-в-* у корені (пор. псл. **vino* «вино») зумовлено спочатку польськомовним (засноване місто в Литовському князівстві, центр Брацлавського воєводства), а з кінця XVIII ст. російськомовним впливом (1795 р. Вінниця перейшла до Росії) [11, с. 61]. Із найдальших закутків Речі Посполитої тягнулися пани і підпанки, щоб дістати ласий шматочок медової землі, бо територія Поділля (за свідченням польських істориків) здавалася країною сонця, краєм, що має все, аби вродити на землі.

Не оминули Вінниччину і роки лихоліття – Другої світової. Тут знаходилося лігво Фюрера, котрий мав великі плани щодо України. Саме з таких пам'ятних місць нашої славетної держави ми і розпочали знайомство із Подільським краєм, про який Леся Українка писала: «Красо України, Подолля, розкинулись мило, недбало...», аби вклонитися мужнім героям загадкового будівництва під Вінницею – таємного об'єкту, який спочатку мав кодову назву *Eichenhain* («Дубовий гай»). Назву майбутній Ставці Гітлер придумав сам. «*Wehrwolf*» у перекладі з німецької означає «вовкулака» чи «вовк-перевертень» [16]. За розпорядженням райхсканцлера, на будівництві застосовували лише сиру деревину, оскільки, на його думку, вона краще мала впливати на здоров'я людини, а морська галька із чорноморських пляжів Одеси, додана до бетону, мала захищати від шкідливого радіаційного випромінювання місцевих гранітів [15; 21, с. 88, 226-227]. Тому, йдучи дорогою, викладеною з граніту військовополоненими, завмирає серце кожної жінки, призначення якої на землі – бути матір'ю [7].

Наступною зупинкою було невелике аграрно-промислове містечко Браїлів, перші згадки якого датуються XV ст. – як укріплення, що виникло в межиріччі Рову та Браги. Мабуть, звідси походить і назва: Багіров – Брагілов – Браїлів. Разом із іншими подільськими містечками селище пережило руйнівні набіги турків, татар, польських, литовських магнатів, інтервентів у роки Першої та Другої світових воєн. В історії цього містечка, взаємно доповнюючи одна одну, тісно переплелися культури українського, польського,

єврейського народів. У наші дні увагу численних паломників привертає Свято-Троїцький жіночий монастир зі своєю непорушною тишею та спокоєм, у якому зберігаються дві чудодійні ікони Божої Матері (які неодноразово допомагали людям у їхніх хворобах та болях) – Браїлово-Почаївська та Браїлово-Ченстоховська, котрі наближаються до іконопису стилю епохи Відродження. У липні 1887 р. професор Ніжинського історично-філологічного лицю прот. А. Хойнацький в одній із Лаврських церков Почаєва знайшов ікону з написом: «Зображення чудотворної ікони Божої Матері Браїлівської». Зацікавившись цим написом, протоієрей зайнявся вивченням ікони і прийшов до висновку, що має справу з копією чудотворної ікони, яка була колись у Браїлові.

Не оминула нашої уваги і найвища споруда старого міста – Санктуарій Ісуса Назарянського – католицька святиня, пов'язана із *Ordo Sanctissimae Trinitatis*, метою яких було збирання милостині для викупу полонених християн із мусульманської неволі.

Легендами овіяний Браїлів і у музичній спадщині. Дружні стосунки П. І. Чайковського і його Музи, Н. Ф. фон Мекк, долають епохи й кордони. Тут композитор написав низку своїх кращих творів, котрі поповнили скарбницю світової культури. Більшість із них вийшла з посвятою «Моєму кращому другові» [13]. В історичній симфонії часу поєдналися їх імена – ще невідомого світові великого композитора і освіченої жінки. «...Я завжди намагався обирати сюжети, здатні зігрівати мене, – писав він С. І. Танєєву. – Адже зігрівати мене можуть лише такі сюжети, в котрих задіяні справжні живі люди, які відчують так само, як і я» [19, с. 169].

Так непомітно спливали години літнього місяця. І провінційне містечко змусило трохи похвилюватися бажаючих відвідати музей-садибу М. І. Пирогова. Тут народився чудовий документ вітчизняної історії та культури «Щоденник старого лікаря...». Звідси вчений пише листи Пермському і Полтавському земствам, радячи, як краще організувати медико-санітарне обслуговування сільського населення.

Силою свого генію і мудрості видатний хірург, анатом і педагог зумів не лише передбачити майбутнє на багато десятиріч, але й закласти основи магістральних розділів науки і практики. Його внесок у розвиток і становлення нових напрямів медицини настільки значний, що став безсмертним – хірургія, трансплантація, знеболювання, реанімація і реабілітація хворих тощо.

Яскраву характеристику діяльності вченого в селі Вишні дав професор В. А. Оппель: «Озброєний всіма знаннями науки, дивовижний хірург-технік, Пирогов з'явився в хірургічній пустелі, мов чарівник, і творив дива» [14]. «Я безкорисливо присвятив все своє життя служінню істині і Батьківщині. Час обміркує і оцінить краще нас

і наші переконання, і наші дії, і, якщо ми вірно служили ідеї, яка вела нас до істини шляхом життя, науки і школи, то будемо сподіватися, що потік часу не поглине її разом з нами!» [14].

Висновки і перспективи. Ці пророчі слова генія медицини ще раз підкреслюють, що кожна година, кожна хвилина, кожна секунда, проведені на Вінниччині – не лише пізнання куточків малої Батьківщини. Це експлікація нашого існування у когнітивному просторі. І не важливо, якою мірою візуальні чи вербальні канали здійснюють комунікативне суперництво, міксуючи реалії життя. Варто дотримуватися традицій комунікативної поведінки, аби не порушувати кодової системи моральних пріоритетів і культурних цінностей, які є визначальними у контексті соціальної взаємодії.

Перспективними, на нашу думку, будуть майбутні розвідки, презентовані в самобутніх картинах виявлення єдності міжособистісного спілкування і динамізму буття.

References

1. Boplan, H. L. Opys Ukrainy, kilkokh provintsii Korolivstva Polskoho, shcho tiahnutsia vid kordoniv Moskovii do hranyts Transilvanii, разом з yikhnimy zvychaiamy, sposobom zhyttia i vedennia voien [Per. z fr. Ia. I. Kravtsia]. Available at: <http://litopys.org.ua/boplan/bop2.htm>.
2. Vakulyk, I. I. (2013). Pysemni pamiatky XV–XVI st. yak viddzerkalennia naukovoї kartyny svitu [Writing attractions of the XV-XVIth centuries as a reflection of the world scientific picture]. *Linguistics. Linguoculturology*, 6, 124-131.
3. Vakulyk, I. I. (2012). Spilkuvannia yak ekzystentsiia liudskoho buttia [Communication as an existence of human being]. *Bulletin of Dnipropetrovsk Alfred Nobel University. Philological Studies*, 2(4), 160-162.
4. Havrykov, Iu. S. (2010). Reiestr richok Vinnytskoi oblasti [Register rivers of Vinnytsia region]. *Chornomorska prohrama Vetlands Interneshnl*, 30.
5. Herodot, H. (1992). Skifiia. Naidavnishyi opys Ukrainy vid V stolittia pered Khrystom [Scythia. The oldest description Ukraine of V century before Christ]. *Dovira*, 72.
6. Zheliezniak, I. M. (1985). Etymolohichnyi slovnyk litopysnykh heohrafichnykh nazv Pivdennoi Rusi [Chronicles Dictionary of Place Names of South]. *Naukova dumka*, 252.
7. Zagorodnyj, I. M. Ruiny «Vervol'fa» svidetel'stvuyut. Available at: <http://web.archive.org/web/20101107080255/>.
8. Ishchenko, V. Dorozhni notatky: chuzhozemtsi pro Ukrainu ta ukraintsi pro svit. Available at: http://www.dnipro-ukr.com.ua/rubrik_description-5676.html
9. Lavryk, O. D. (2016). Etymolohichnyi analiz toponimiv «Pivdennyi Buh» i «Pobuzhzhia» [Etymological analysis of names «Southern Bug» and «Pobuzhya»]. *Vizavi*, 19, 33-35.
10. Lychuk, M. I. (2016). Tektonika vyslovlennia ta yii proektsiia na strukturnu skhemu nechlenovanoho rechennia [Tectonics of the statement and

initiative on the structural scheme of uncovered refinement]. Materials of All-Ukrainian Scientific and Practical Conference Communicative Discourse: Scientific Reception and Research Strategies. Kiev, Ukraine, 90-91.

11. Luchyk, V. V. (2013). Etiudy z «Korotkoho etymolohichnoho slovnyka toponimiv Ukrainy» [Studies of the «Concise etymological dictionary of names of Ukraine»]. Magisterium. Movoznavchi studii, 57, 52-75.

12. Memuary. Available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%BC%D1%83%D0%B0%D1%80%D0%B8>.

13. CHajkovskij, P. I. Muzykal'naya ehnciklopediya. Available at: http://enc-dic.com/enc_music/CHajkovskij-P-I-7908.html.

14. Sarkisov, D. S. Pirogov N. I. i medicina. Available at: http://svatovo.ws/health_pirogov.html.

15. Sekretarov, A. M. (1999). Misto nad Buhom. 400 rokiv tomu i po tomu [The city of Buga. 400 years ago and later]. Anteks, 237.

16. Stavka «Vervolf». Istoriia stvorennia ta funktsionuvannia. Available at: <http://www.webcitation.org/6lzH3lm3y>.

17. Teleky, M. M., Shynkaruk, V. D. (2007). Sotsialni katehorii modusu v tekstakh epistoliarneho zhanru [Social category mode epistolary texts]. Kiev: Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly, 198.

18. Tertychnyj, A. A. (2000). Zhanry periodicheskoy pechati [Genres of periodicals]. Aspekt Press, 312.

19. Chaikovskiy, P. Y. (1951) Chaikovskiy – Taneev: Pysma [Tchaikovsky - Taneyev: Scripture]. Hoskultprosvetyzdat, 555.

20. Chornous, S. Evoliutsiia zhanru podorozhi u polskii literature. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/31832/08-chornous.pdf?sequence=1>.

21. Shvedun, V. (2009). Myttievosti z istorii Vinnytsi [Moments of History of Vinnitsa]. Vinnytsia, 234.

22. Brokhauz, F. A., Efron, Y. A. (1898). Entsyklopedycheskyi slovar [Encyclopedic Dictionary]. St. Petersburg: Typohraf. Brokhauz-Efron, 1904, I, 474.

23. Ianko, M. T. (1998). Toponimichniy slovnyk Ukrainy : Slovnyk-dovidnyk [Ukraine toponomic Dictionary: Dictionary Directory]. Znannia, 432.

ЗАМЕТКИ О ПУТЕШЕСТВИИ В КОНТЕКСТЕ ТРЭВЕЛ-ЖУРНАЛИСТИКИ

И. И. Вакулик

***Аннотация.** Используя «заметки путешественника» как особый жанр массмедиа, обосновано, что они являются проекцией на реалии жизни. И трэвел-журналистика имеет право на свое существование. Анализируя данные этимологических и энциклопедических словарей, письменные памятники исторических источников, исследована самобытная история древней Украины, отраженная в топонимических названиях Подолья: Винничка, Южный Буг, Бог, Гипанис, Браилов, Вишня. Описаны исторические святыни для людей разного вероисповедания,*

проведены интересные параллели жизни выдающихся людей, чьи имена связаны с Винницей и ее окрестностями.

Ключевые слова: концепт, трэвел-журналистика, записки путешественника, социальная коммуникация, жанры журналистики

TRIP NOTES IN THE CONTEXT OF TRAVEL-JOURNALISM

I. Vakulyk

Abstract. Using the «trip notes» as a genre of periodicals, the author tends to think that they are a projection on the realities of life, help realize the author's aims – to present her own information content. Analyzing the data from the etymological and encyclopedic dictionaries, literary evidence of historical sources, the author considers the distinctive history of ancient Ukraine, presented in toponymic names of Podillia: Vinnychka, Pivdennyi Buh, Boh, Hipanis, Braiiliv, Vyshnia; historical sanctuary for people of different confessions, prominent personalities whose names are associated with Vinnytchina.

Keywords: concept, travel-journalism, traveler's notes, social communication, genres of journalism

УДК 613:796/799:37.091.212

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ: ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

Л. М. ОМЕЛЬЧЕНКО, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи та психології

**Національний університет біоресурсів і
природокористування України**

E-mail: omelchenko2006@nubip.edu.ua

Анотація. Обґрунтовано поняття здоров'я, дається визначення поняття здоровий спосіб життя людини – система діяльності, спрямована на збереження та зміцнення її здоров'я; розглядається проблема формування здорового способу життя студентської молоді, що є динамічним процесом, невід'ємною складовою процесу соціалізації, а тому становить систему цілеспрямованих та стихійних впливів на особистість, що зумовлюють високий рівень сформованості її здоров'язберігаючої компетентності, позитивного ставлення до себе, власної життєдіяльності та довколишнього середовища.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, чинники здорового способу життя